

10 největších změn v zadávání veřejných zakázek

až 700
miliard

Tolik korun se každoročně protočí ve veřejných zakázkách v Česku.

★ Fokus

Vojtěch
Blažek

vojtech.blazek@economia.cz

S tačí zapátrat v novinových archívech: v Česku neuplyne týden, aby se na přetřes nedostala nějaká velká veřejná zakázka. Zadaná v podezřelé soutěži, předražená, příhraná kamarádům politiků nebo ušitá na míru pozdějšímu vítězi.

Nový zákon o veřejných zakázkách, který v pátek schválili poslanci, má téměř sedmisetmiliardovou džungli českých tendrů výrazně prosvětlit. Odolal sice těm nejviditelnějším nájezdům poslanců, kteří do něj chtěli propašovat nejrůznější změkčení, ale i tak mohl být podle kritiků ještě přísnější. Například proto, že bude dál možné celkem snadno skrýt, kdo vlastně má ze zakázky profit. „Je to dočasné vítězství korupčníků,“ vzkazuje podnikatel Karel Janeček, šéf Nadačního fondu proti korupci. Kamil Jankovský, ministr pro místní rozvoj, jehož lidé zákon sepsali, je ale spokojený: „Už nám nebude docházet k ohýbání zakázek,“ je přesvědčen.

HN přináší výběr deseti nejdůležitějších změn, které tendry od 1. dubna příštího roku čekají.

1. Věčné sbohem losovačkám

Končí jeden velký symbol neprůhlednosti a podezření z manipulací, který navíc nedávno vystoupil z roviny byznysových drbů: protikorupční detektivové prověřují skoro čtyři desítky zakázek, v nichž se finalisté vybírali losem obstaraným počítačem.

Policistům se podařilo zabavit tři notebooky patřící administrátorské firmě (kterou si radnice najímaly na organizování soutěže na klíč), ve kterých našli losovací program upravený tak, aby bylo možné předem nastavit vítěze. A pak po sobě program zameřl všechny stopy. Detektivové spočítali, že se takhle někdo pokusil ovlivnit zakázky za dvě miliardy – z velké části navíc financované z evropských fondů. Že je po známém skandálu s karlovarskou losovačkou tenhle institut neudržitelný, ostatně uznali i poslanci: na zrušení losování se jednomyslně shodli.

2. Jedna nabídka = soutěž se ruší

Hned několik zavedených zdravotnických firem mělo loni zájem dodávat pražské klinice IKEM zdravotnický materiál – ostatně šlo o obchod za dvě miliardy. Nakonec ale dala nabídku jen jedna společnost – spící firma s utajenými vlastníky, bez telefonu a bez zaměstnanců. A vyhrála.

Napříště by to už nebylo možné. Tendry, do nichž se přihlásí jen jeden zájemce, se budou automaticky rušit a vypisovat znovu.

Ovšem je to ústupek, původně totiž ministr Jankovský počítal

s tím, že se tendr zopakuje, když se přihlásí méně než tři firmy. To by ale bylo podle kritiků moc přísné. „Ten původní návrh byl lepší,“ myslí si však Jan Pavel, expert na veřejné zakázky a poradce premiéra Petra Nečase.

“

Nový zákon je účinným nástrojem proti neférovým a netransparentním praktikám. Víme hlavně, že zmizí možnost losování, snižují se limity. Nejpodstatnější pro nás je, aby zákon začal platit co nejdříve.

Daniel Ťok
generální ředitel Skanska CS

3. Přihlásit se může každý

Bude těžší zakázku skrytě připravit pro předem vybraného vítěze. Často se to dělalo tak, že si úřad nadiktuje, co všechno musí firma splňovat, aby vůbec směla do soutěže vstoupit. Například dost vysoký obrát, kvalifikované zaměstnance nebo certifikáty ISO. Takle omezení nově odpadají, firmy budou jen podepisovat čestné prohlášení, že mají na zakázku dost sil. „To je snad jeden z nejspolehlivějších způsobů, jak někomu zakázku přihrát. Přes různé zbytečné certifikáty a další podmínky, kterými vyšachujete konkurenci,“ opakuje už od nástupu do vlády ministr Jankovský.

Jenže se hned objevují obavy, že takhle změna přinese problémy – přestože ani kritici nepopírají, že se tak zakázky otevřou i těm slabším, byť schopným firmám. „Mám zkušenosti z radnice a vím, že je dobré si firmy předem prověřit, jestli jsou vůbec schopné zakázku zvládnout. Pak vám rozestaví školu – a utečou od toho,“ oponuje poslanec Pavel Staněk z ODS. „Nedá se předpokládat, že by čestné prohlášení dodavatele mělo relevantní význam,“ souhlasí Adéla Havlová z advokátní kancelář Havel, Holásek a Partners.

4. Všechno zveřejnit

Úředníkům a politikům se budou obtížněji zatajovat důležité informace o zakázce. Zvláště ve chvíli, kdy se třeba objeví podezření z korupce. Vše od zadávacích podmínek tendru až po smlouvy s vybranými firmami se totiž bude muset zveřejňovat.

Když HN letos na jaře popsaly, jak hejtman David Rath (ČSSD) staví nový pavilon nemocnice v Mladé Boleslavi za 450 milionů s neznámou a nezkušenou firmou, Středočeský kraj odmítl zveřejnit téměř vše – kdo další se do tendru přihlásil nebo jak je sepsána smlouva.

5. Je vůbec zakázka potřeba?

Poprvé se objevuje sousloví „významná veřejná zakázka“. Tedy taková, za kterou chtějí ministerstva a další velké úřady utratit více než 300 milionů (pro kraje, Prahu a další města platí limit 50 milionů). Významná zakázka bude mít ještě přísnější režim, například na ni bude dohlížet úředník z ministerstva pro místní rozvoj a bude mít právo požádat antimonopolní úřad o přešetření.

Úřady také budou muset doložit, že je takový tendr vůbec potřeba vypisovat, a důvody si obhájit před experty objednanými ministerstvem. „Tuto povinnost vnímáme pozitivně, v praxi ale může představovat pro zadavatele nelehký

“

Musí důsledně fungovat trestní odpovědnost zadavatelů, kteří tendry často šíjí na míru konkrétnímu dodavateli. Musí se rozlišovat, kdo tendr vypisuje a zda tak činí s úmyslem se finančně uspokojit, nebo získat ve férové soutěži kvalitní službu či výrobek.

Josef Hušek

generální ředitel Inekon Group

úkol,“ předpovídá advokátka Adéla Havlová.

Kdyby totiž takové hodnocení zakázek bylo už v roce 2009, těžko by mohla propuknout aféra předraženého českého předsednictví. Kdy více než půlmiliardovou zakázku získala bez soutěže firma Promopro – se zdůvodněním, později vyvráceným, že nikdo jiný by na objednané práce nestačil.

6. Otevřená soutěž – i za málo

Na zakázku do dvou milionů (u stavebních prací do šesti milionů) dnes úřady nemusejí vypisovat tendr. Nový zákon limity snižuje na milion. Jen stavební tendry mají pardon až do roku 2014, do té doby se bez soutěže budou smět rozdávat zakázky jen za méně než tři miliony.

Především menší města se bojí, že je nové limity zahltí – například proto, že nemají na zpracování zakázek dost zkušených úředníků. Ovšem zase bude těžší tendry účelově rozsekávat, aby se úředníci vyhnuli zákonu. Auditři v aféře pražské Opencard zjistili, že zakázky na poradenství zněly vždy na cenu těsně pod dvěma miliony. A pak je magistrát rozdával „z ruky“, bez výběrového řízení.

7. Pozor, bude soutěž

Dnes mohou úřady, pokud chtějí, předem vyhlásit, že zakázku chystají. Většinou to ale nedělají. Nově budou muset měsíc před oficiálním zahájením takovou informaci zveřejnit. Jednoduše proto, aby firmy měly čas se na tendr připravit. Oblíbeným trikem totiž je vyhlásit velkou soutěž nečekaně a třeba i tak, aby zpracování nabídek vycházelo například na vánoční svátky.

Za úřednické vlády takhle ministerstvo obrany začalo hledat firmy do soutěže o nákup osmi tisíc nových pušek za 1,5 miliardy. A přitom nechalo firmám na dodání propracovaných nabídek jen tři týdny – méně, než když hledá třeba uklízecké firmy do kasáren. Stěžovali si na to i renomovaní zahraniční výrobci.

8. Bude jasné, kolik to stálo

Úřady i města budou muset zveřejnit konečný účet za zakázku. Tedy nejen to, že jako dnes oznámí, kdo tendr vyhrál a za kolik. Ale po skončení prací také připočítají všechny práce navíc. Opět – i tohle je populární metoda, jak zakázku ohnout: do soutěže se přihlásí firma a vyhraje kvůli nízké ceně. Mállokdo se ale později dozví, že se všemi dodatečnými náklady vlastně zakázka ve finále stála víc, než kolik nabízela konkurence.

“

Podle mne je rozhodující, aby zadavatel definoval zakázku tak, aby se mohli přihlásit minimálně tři zájemci. Různá kvalifikační kritéria nemají ve veřejné zakázce co dělat a dají se nahradit bankovními garancemi. Nejlepší je soutěžit jen cenou.

Radim Jančura

majitel Student Agency

HN před dvěma lety zjistily, že takhle si podnikatel Svatoslav Outulný pojistil na Třebíčsku výhru v soutěži na modernizaci vodovodů za půl miliardy. Dva úředníky, kteří zasedli ve výběrové komisi, pozval Outulný na fotbalový zápas Chelsea–Liverpool do Londýna. Výletníci se přiznali, teprve až HN získaly jejich letenky.

10. Majitelé budou dál tajní

A ještě jednou k subdodavatelům: neuspěl ani návrh, aby kromě firem v tendru museli zveřejňovat své vlastníky (u akciových společností ty, kteří drží nad 10 procent podílu) právě i subdodavatelé. Právě to vede finančníka Janečka k silným prohlášením o tom, že se „korupčníci“ budou dál radovat. „Musíme znát i toho konečného vlastníka. To ten zákon naprosto postrádá,“ říká Janeček. Jeho nadační fond chtěl, aby bylo rozkrytí úplné, do zákona se ale nakonec dostal jen seznam subdodavatelů. „Budeme čelit stejně netransparentní situaci jako dnes,“ přitakává Lubomír Zaorálek z ČSSD. Poslanci TOP 09 už ale slíbili, že do dvou měsíců tenhle nápad předloží znovu. Ekonom Jan Pavel je v téhle otázce zdrženlivý. „Dělal jsem si analýzu. A nikdo na světě – částečně až na Slováků – to takhle přísně neřeší,“ srovnává.

40 až 50 miliard

jsou podle propočtů ekonoma Jana Pavla peníze, o které dnes přicházíme kvůli neprůhledným nebo špatně vypsaným tendrům.

9. Kdo všechno na zakázce vydělá?

Od dubna budou veřejně také seznamy subdodavatelů zakázky. Aby se snáz odhalilo, kdyby vítězná firma přepustila tendr třeba společnosti, ve které má podíl starosta, jenž o zakázce rozhodoval. Ovšem do zákona se nakonec nedostala další zpráva, která navrhoval Nadační fond proti korupci. Například aby musely firmy povinně ohlásit, pokud dají nějaký dar nebo jiný benefit člověku, který jim přiděloval zakázku.